

УДК 159.98+616-001.36

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2024.19.8>

НЕВРОТИЧНІ РОЗЛАДИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Роксолана Карпінська

*Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
вул. Пекарська, 69, Львів, Україна, 79010
e-mail: k_roksa@ukr.net*

Валентин Беляк

*Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,
вул. Пекарська, 69, Львів, Україна, 79010
e-mail: vbelyak@gmail.com*

Війна розділила наше життя на "до" і "після", надаючи подіям особливого значення. Реагувати на те, що відбувається навколо, є важким завданням як для тих, хто опинився в зоні конфлікту, так і для мешканців віддалених від фронту міст. Враження від війни стає частиною нашого сприйняття світу, нагадуючи про непередбачуваність і вразливість життя. У зв'язку зі зростанням глобальних конфліктів та воєнних подій, питання психічного здоров'я в умовах військових дій стає все більш актуальним. Дане наукове дослідження спрямоване на вивчення невротичних розладів, які виникають у людей внаслідок екстремальних ситуацій війни.

У роботі проведено аналіз впливу воєнних подій на психічне здоров'я населення, зокрема на розвиток таких невротичних розладів, як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та інші. Велика увага приділена вивченню факторів, які спричиняють ці розлади, таких як стресові ситуації, втрати, нестабільність та ізоляція.

Запропоновано шляхи подолання невротичних розладів в умовах військових конфліктів. Представлено програми психологічної допомоги, реабілітації та соціальної підтримки ветеранів і населення, що постраждало від воєнних подій, які дозволять визначити ефективні методи та стратегії.

Дана робота має на меті розширити розуміння впливу війни на психічне здоров'я та сприяти розробці імплементованих програм та підходів до підтримки та лікування осіб, що потерпають від невротичних розладів в час війни.

Ключові слова: стресові ситуації, втрати, нестабільність, ізоляція, тривога, реагування, конфлікт, сприйняття світу, вразливість, психічне здоров'я, невротичний розлад, посттравматичний стресовий розлад, депресія, реабілітація, імплементовані програми.

Актуальність проблеми. Війна є стресовим фактором, якого не можна ігнорувати, тому що він може призвести до серйозних невротичних розладів у людини. Невротичні розлади під час війни є важливою та актуальною проблемою для психічного здоров'я людини. Військові конфлікти можуть викликати різні форми стресу, які можуть призвести до розвитку невротичних розладів у військовослужбовців та цивільних осіб. Люди відчувають тривогу, напругу та постійний страх. Військові ж відчувають підвищену тривогу, повторювані спогади та інші симптоми, пов'язані з військовими подіями і при подальшому тривалому перебуванні у такому середовищі у них можуть виникнути різні психічні захворювання. Втрата товаришів, розлука з родиною, великий тиск і невизначеність під час війни можуть сприяти розвитку депресії – це може виявитися у втраті інтересу до життя. На жаль, ця проблема є дуже актуальною на даний час, так як

невротичні розлади можуть впливати на якість життя та функціонування постраждалих осіб, а також несуть серйозні соціальні наслідки для сімей та спільнот. Важливо забезпечити підтримку та доступ до психологічної допомоги для тих, хто стикається з такими проблемами під час війни.

Аналіз останніх публікацій на тему дослідження. Психологічний стан та психічне здоров'я є вкрай важливими для підтримки життєдіяльності кожної людини. На жаль, внаслідок повномасштабного вторгнення в Україні дедалі більша кількість осіб переживають виснаження, спустошення, втому, відчувають тривогу і паніку. Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) України прогнозує, що надалі через наслідки війни психіатричної та медико-психологічної допомоги потребуватимуть понад 15 млн українців, і близько 3-4 млн із них буде необхідне медикаментозне лікування [1-8].

Виклад основного матеріалу. Для розладів, пов'язаних із тривогою і страхом, характерні надмірні переживання страху та тривоги й відповідні порушення поведінки. При цьому симптоми є настільки виразними, що призводять до значного дистресу або порушень в особистій, соціальній, сімейній, навчальній / професійній та інших сферах функціонування.

В умовах воєнного часу тривога може бути зумовлена: • Імовірністю потрапляння під обстріл чи бомбардування. • Прямою загрозою життю. • Ризиком дістати поранення. • Повітряними тривогами. • Необхідністю перебування у бомбосховищі / укритті. • Загрозою втрати близької людини. • Суттєвою зміною життєвого стереотипу. • Руїнуванням життєвих планів. • Фінансовими труднощами. • Інформаційним стресом. • Відчуттям небезпеки навіть у відносно спокійних місцях

В умовах повномасштабного вторгнення, в Україні актуальності набуває сепараційний тривожний розлад. Для цього стану характерні виразні надмірні переживання страху та тривоги з приводу розлучення з тими, до кого людина особливо прив'язана. Так, для дітей і підлітків у фокусі сепараційної тривоги, як правило, є батьки, інші члени сім'ї або вихователі. При цьому ознаки тривоги і страху виявляються за межами нормативного рівня, допустимого для цього віку. Зокрема, для дорослих осіб такими фігурами є подружжя або діти.

Тривожні розлади, що виникають внаслідок війни, мають свою специфіку клінічних ознак. Почуття тривоги може супроводжуватись думками про дефіцит майбутнього, невинуватого злочинності та відчуттям напруженості; надмірною турботою про безпеку в ситуаціях, які цього не потребують; почуттям провини, нікчемності або безнадійності; кошмарними сновидіннями та повторюваними думками про війну та травматичні події; нездатністю отримувати задоволення від видів діяльності, які були джерелом радості до війни.

Воєнний конфлікт надзвичайно важко впливає на психічне здоров'я людей, часто призводять до розвитку невротичних розладів.

Вплив воєнного стресу: Воєнний стрес може бути фактором, що спричиняє появу невротичних розладів. Небезпека для особистої безпеки, втрата близьких та постійна нестабільність можуть викликати серйозний психологічний тиск.

Типові невротичні розлади: Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія та тривожні розлади є типовими психічними станами, що можуть виникнути під час воєнного конфлікту.

Вплив на психічне здоров'я населення: Цивільне населення та військовослужбовці піддані ризику розвитку невротичних розладів. Послідовності війни можуть призводити до довгострокових проблем із психічним здоров'ям.

Шляхи подолання: Ефективні стратегії включають психотерапію, підтримку громади, психологічну допомогу та програми реабілітації. Важливо визначити індивідуальні потреби та надати належну підтримку.

Роль психологічної допомоги: Психологічна підтримка грає ключову роль у відновленні психічного здоров'я під час війни. Доступ до кваліфікованих фахівців та програм допомоги є важливим для забезпечення ефективної підтримки.

Приклади успішних ініціатив: Країни та організації, які розробляють та впроваджують програми для психологічної підтримки та реабілітації, можуть служити прикладом успішних ініціатив у подоланні невротичних розладів.

Подолання невротичних розладів під час війни вимагає комплексного підходу, враховуючи індивідуальні потреби та надаючи належну підтримку для відновлення психічного здоров'я.

Війна є надзвичайним психологічним подразником для людини та суспільства. Суспільство не має природного імунітету, здатного захиститися від стресу, що спричиняють бойові дії. Втім, існують правила і практики, які дозволяють навчитися спокійніше сприймати ситуацію. І цим зберегти фізичне здоров'я та душевну рівновагу. Своє, і тих, хто перебуває поруч.

Психологічний стан та психічне здоров'я є вкрай важливими для підтримки життєдіяльності кожної людини. Війна має значний та комплексний вплив на психічне здоров'я людини.

Невротичні розлади – це психічні розлади, які виникають внаслідок стресових ситуацій і характеризуються різноманітністю симптомів, таких як тривога, депресія тощо[3]. Спектр розладів та психологічних реакцій може бути широким і включати такі аспекти:

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): У людей, які пережили травматичні події, такі як бойові дії, зазнали нападів чи втрати близьких, може розвинути ПТСР. Симптоми включають відчуття страху, повторні спогади, та відчуття сильних емоційних реакцій [1].

Депресія – неминуча стадія переживання горя. Зі свого боку горе – це емоційний стан переживання втрати. У когось під час війни втрати драматично складні: близькі люди, тварини, квартири, бізнеси. Але втрата смислів, зрозумілого майбутнього, часу, перспективи, омріяного літа врешті-решт – це все теж горе.

Психосоматичні розлади – представляють собою фізичні проблеми, які мають корені в емоційних або психічних факторах (серцево-судинні проблеми; проблеми дихальної системи; біль та м'язові розлади та ін.). В умовах війни, коли люди стикаються зі стресом, тривогою, травмами та невизначеністю, психосоматичні розлади можуть виникати або загострюватися.

Розлад адаптації – це психологічний стан, що виникає внаслідок важких стресових ситуацій, зокрема під час війни. Людина може відчувати безпорадність, страх, тривожність, постійний стрес та погіршення психофізіологічного стану.

Неврози – це група функціональних, психогенно-зумовлених психічних захворювань з тенденцією до транзиторного затяжного перебігу, які клінічно характеризуються астеничними синдромами, нав'язливими станами та істеричними розладами за відсутності порушень відображення реальності й усвідомлення власного стану [2].

До неврозів не належать психічні розлади невротичного регістру – невротичні реакції, що часто супроводжують соматичні й нервові захворювання. Невротичні реакції, неврози і психопатії є предметом вивчення так званої межової, або малої, психіатрії. Неврози потрібно відрізнити також від неврозо подібних розладів, які зазвичай клінічно представлені у вигляді симптомів астенії, obsесивнофобічних чи істеричних розладів, що не мають психогенного походження і складають клінічну картину інших затяжних психічних (наприклад шизофренія) або соматичних (гіпертензивна хвороба, пептична виразка) захворювань.

Науковці розглядають невроз як нервово-психічне захворювання, психогенне за своєю природою, в основі якого непродуктивне й нерациональне розв'язання протиріччя між особистістю і важливими для неї сторонами діяльності. Воно супроводжується болісними переживаннями через невдачу, незадоволення потреб, недосяжність життєвих цілей, непоправність втрати тощо. Це протиріччя – невротичний конфлікт – закладається переважно в дитинстві в умовах порушення взаємин дитини з мікросоціальним середовищем,

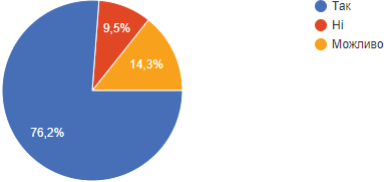
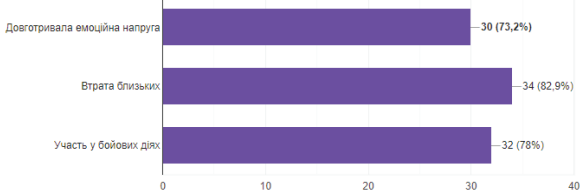
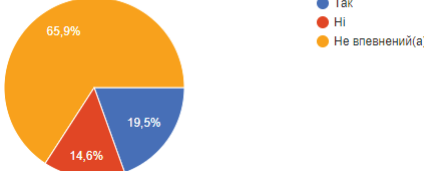
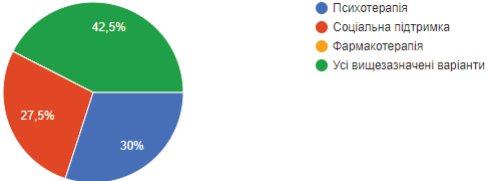
передусім з батьками. Психогенний характер неврозів є показником того, що вони зумовлені дією переважно психологічних чинників (переживання невротичного конфлікту) і пов'язані з активізацією симптомів розладів у психотравмівних ситуаціях.

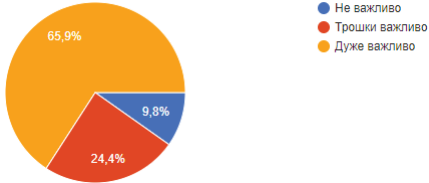
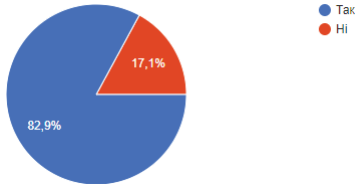
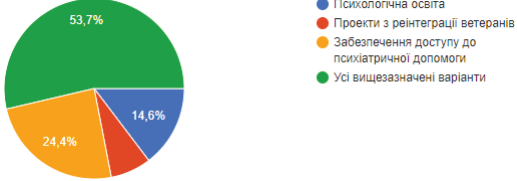
Рекомендації, щодо мінімізації стресових ситуацій, підтримання морального духу та покращення психічного здоров'я для цивільних осіб, військовослужбовців та командирів підрозділів (що є не аби-як важливо) зображено в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Рекомендації щодо покращення свого психічного здоров'я та мінімізації стресу в умовах воєнного стану		
Для цивільних осіб	Для військовослужбовців	Для командирів бойових підрозділів
<p>-Дотримуйтеся інформаційної гігієни. Наприклад, експерти радять видалити телеграм-канали, які постійно пишуть про «прильоти» та війну. Спробуйте залишити кілька каналів, щоб бути в курсі ситуації. Але намагайтеся переглядати їх вибірково та періодично, а не постійно.</p> <p>-Займайтеся буденними справами, які робили й до війни. Живіть тут і зараз. Працюйте, народжуйте, допомагайте армії тощо.</p> <p>«У війну перші не витримують ті, хто чекав, що війна закінчиться швидко, другі – що війна не закінчиться взагалі. А виживуть ті, хто жив і займався буденними справами й не думав про це», – так писав психіатр часів Другої світової війни, який тривало перебував у концтаборах нацистів Віктор Франкл.</p> <p>-Дотримуйтеся правил гігієни сну. Лягайте та прокидайтеся в той самий час. Перед сном експерти рекомендують впродовж години не користуйтеся телефоном та не дивитися телевізор тощо.</p> <p>-Якщо прокинулися, не дивіться, котра година. Намагайтеся знову заснути. Старайтеся не спати вдень. А на вихідних не спіть більше, ніж завжди.</p> <p>-Будьте фізично активними. Займайтеся фізкультурою, багато ходіть пішки тощо.</p> <p>-Більше спілкуйтеся зі своїми близькими, рідними, друзями. Спілкуйтеся з тими, з ким спілкування приносить задоволення.</p>	<p>-намагайтеся завжди контролювати себе та залишатись спокійним;</p> <p>-з'ясуйте для себе: на що Ви можете вплинути, а на що – ні;</p> <p>-суворо дотримуйтеся обов'язків та інструкцій;</p> <p>-намагайтеся мислити критично, дивитись “тверезо” на все, що відбувається навколо;</p> <p>-контролюйте своє дихання: дихайте на повну;</p> <p>-пам'ятайте, що бойовий стрес – це нормально, і Ви можете його контролювати;</p> <p>-частіше спілкуйтесь з товаришами;</p> <p>-уникайте чуток, та самі їх не поширюйте;</p> <p>-в спілкуванні контролюйте свої емоції;</p> <p>-уникайте спиртного та наркотиків – натомість пийте більше простої води; вживайте за можливості здорову збалансовану їжу;</p> <p>-обов'язково дотримуйтеся правил чистоти та особистої гігієни;</p> <p>-навчіться використовувати розслаблюючі вправи (запитайте про це психологів); спіть по 7-8 годин на добу – якщо є можливість;</p> <p>-якщо Вам погано на душі, або просто щось не так – обговорюйте це! (з командиром, капеланом або психологом);</p> <p>-не залишайте без допомоги та уваги своїх товаришів, особливо новоприбулих[4]</p>	<p>-демонструйте підлеглим свою підготовленість і знання справи, чесність і порядність справжнього лідера;</p> <p>-забезпечуйте нормальний побут, бережіть своє здоров'я; не показуйте слабкість – завжди тримайте себе в руках, навіть коли емоції переполюють;</p> <p>-організуйте час для власного повноцінного відпочинку (сну);</p> <p>-розпізнавайте ознаки стресу в себе та в інших; пам'ятайте, що надмірні страхи та злість в бойових умовах – це типові ознаки бойового стресу;</p> <p>-забезпечуйте підтримання внутрішньо-комунікаційних зв'язків у підрозділі;</p> <p>-відкрито спілкуйтесь з підлеглими;</p> <p>-налаштовуйте особовий склад на спільну боротьбу зі стресом;</p> <p>-тренуйте витримку у себе та підлеглих: проводьте з ними максимально напружені та реалістичні заняття, наближені до бойових;</p> <p>-перевіряйте надійність укриттів для безпечного відпочинку;</p> <p>-забезпечуйте якісне медичне, матеріально-технічне та інше забезпечення;</p> <p>-підтримуйте високий моральний і командний дух;</p>

Вплив війни на невротичні розлади студентів. Студентам Львівського національного університету імені Івана Франка та Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (вибірка становила 345 осіб) було запропоновано опитування щодо проблем пов'язаних із впливом воєнного стану на їхнє психічне та психологічне здоров'я.

<p>Чи відчували ви будь-які емоційні труднощі або стрес під час війни?</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Відповідь</th> <th>Відсоток</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Так</td> <td>76,2%</td> </tr> <tr> <td>Ні</td> <td>9,5%</td> </tr> <tr> <td>Можливо</td> <td>14,3%</td> </tr> </tbody> </table>	Відповідь	Відсоток	Так	76,2%	Ні	9,5%	Можливо	14,3%	<p>76,2% опитаних відчували будь-які емоційні труднощі або стрес. Інші 14,3% і 9,5% можливо відчували або взагалі не відчували труднощів або стресу.</p>				
Відповідь	Відсоток												
Так	76,2%												
Ні	9,5%												
Можливо	14,3%												
<p>Які з перерахованих нижче факторів, на вашу думку, можуть викликати невротичні розлади у період війни?</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Фактор</th> <th>Кількість</th> <th>Відсоток</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Втрата близьких</td> <td>34</td> <td>82,9%</td> </tr> <tr> <td>Участь у бойових діях</td> <td>32</td> <td>78%</td> </tr> <tr> <td>Довготривала емоційна напруга</td> <td>30</td> <td>73,2%</td> </tr> </tbody> </table>	Фактор	Кількість	Відсоток	Втрата близьких	34	82,9%	Участь у бойових діях	32	78%	Довготривала емоційна напруга	30	73,2%	<p>82,9% вважає, що невротичний розлад може викликати втрата близьких людей</p>
Фактор	Кількість	Відсоток											
Втрата близьких	34	82,9%											
Участь у бойових діях	32	78%											
Довготривала емоційна напруга	30	73,2%											
<p>Чи відчуваєте ви, що інформація про невротичні розлади та методи їх подолання має достатню доступність серед військовослужбовців та цивільного населення?</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Відповідь</th> <th>Відсоток</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Так</td> <td>19,5%</td> </tr> <tr> <td>Ні</td> <td>14,6%</td> </tr> <tr> <td>Не впевнений(а)</td> <td>65,9%</td> </tr> </tbody> </table>	Відповідь	Відсоток	Так	19,5%	Ні	14,6%	Не впевнений(а)	65,9%	<p>65,9%- не впевнені, що є достатньо інформації. 19,5%- погоджуються 14,6% не погоджуються</p>				
Відповідь	Відсоток												
Так	19,5%												
Ні	14,6%												
Не впевнений(а)	65,9%												
<p>Як ви вважаєте, які методи можуть бути ефективними у подоланні невротичних розладів під час війни?</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Метод</th> <th>Відсоток</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Соціальна підтримка</td> <td>42,5%</td> </tr> <tr> <td>Психотерапія</td> <td>30%</td> </tr> <tr> <td>Фармакотерапія</td> <td>27,5%</td> </tr> </tbody> </table>	Метод	Відсоток	Соціальна підтримка	42,5%	Психотерапія	30%	Фармакотерапія	27,5%	<p>За статистикою 42,5%, вважають всі варіанти ефективними. 30%- Психотерапія. 27,5% -Соціальна підтримка.</p>				
Метод	Відсоток												
Соціальна підтримка	42,5%												
Психотерапія	30%												
Фармакотерапія	27,5%												

<p>Наскільки важливо, на вашу думку, враховувати культурні особливості при розробці програм для психологічної допомоги в умовах війни?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Не важливо ● Трошки важливо ● Дуже важливо 	<p>65,9% опитаних вважають, що це є справді важливим фактором, 24,4% вважає що це є трішки важливо, і 9,8% зовсім неважливо</p>
<p>Чи знаєте Ви як подолати невротичні розлади під час війни?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Так ● Ні 	<p>43,9% опитаних впевнені, що знають як подолати невротичні розлади під час війни, проте більший відсоток – 56,1% не знають як їх подолати.</p>
<p>Чи вважаєте ви, що наявність соціальних ініціатив може полегшити подолання невротичних розладів у військових та цивільному населенні?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Так ● Ні 	<p>82,9% вважають, що наявність соц. ініціатив може полегшити подолання невротичних розладів. 17,1%- не погоджуються.</p>
<p>Які соціальні ініціативи можуть сприяти зменшенню впливу невротичних розладів на військових і цивільне населення?</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Психологічна освіта ● Проекти з реінтеграції ветеранів ● Забезпечення доступу до психіатричної допомоги ● Усі вищевказані варіанти 	<p>53,7%- погоджуються зі всіма варіантами</p>

Висновки. Війна є серйозним стресом для людини, який може призвести до розвитку невротичних розладів. Невротичні розлади можуть проявлятися у вигляді тривоги, депресії, ПТСР та інших симптомів. Існує низка заходів, які можна вжити для мінімізації стресу та покращення психічного здоров'я в умовах війни. Серед них: Дотримуйтеся інформаційної гігієни. Обмежте споживання новин, які можуть викликати у вас тривогу.

Займайтеся буденними справами. Це допоможе вам відчувати себе більш керуючим ситуацією. Дотримуйтеся правил гігієни сну. Спати достатньо, щоб почуватися відпочилим. Будьте фізично активними. Фізичні вправи допомагають зняти стрес. Спілкуйтеся з близькими. Підтримка друзів і рідних важлива в цей час.

Для військовослужбовців та командирів підрозділів існують додаткові рекомендації, які допоможуть їм впоратися зі стресом. Серед них: Контролюйте свої емоції. Не дозволяйте страху та злості керувати вашими діями. Будьте реалістичними у своїх очікуваннях. Не намагайтеся контролювати те, що не можете контролювати. Довіряйте своїм товаришам. Підтримка команди важлива в бойових умовах. Якщо ви відчуваєте, що не можете впоратися зі стресом самотійно, зверніться за професійною допомогою. Психолог може допомогти вам розробити стратегії для подолання стресу та покращення психічного здоров'я.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження невротичних розладів в умовах війни мають бути спрямовані на такі напрямки: Розробка ефективних методів лікування та реабілітації. Вивчення довгострокових наслідків невротичних розладів для психічного здоров'я людини. Розробка програм профілактики невротичних розладів в умовах війни. Досягнення в цих напрямках допоможуть покращити якість життя людей, які пережили війну та запобігти розвитку невротичних розладів.

Список використаної літератури

1. Posttraumatic Stress Disorder (PTSD). National Institute of Mental Health. URL: <https://www.nimh.nih.gov/health/topics/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/index.shtml>
2. <https://health-ua.com/article/74775-trivozhnst-pd-chas-vjni-shlyahi-terap>
3. Жигайло, Н. І. (2008). Психологія духовного становлення особистості майбутнього фахівця : Монографія. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 336 с.
4. Жигайло, Н. І. (2012). Комунікативний менеджмент: навчальний посібник. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 368 с.
5. Невротичні розлади. Психіатрія. За ред. В.М. Скрипнікова. Київ: Здоров'я, 2005. С. 108-125.
6. Беляєв, А.А. (2022). Психологічна допомога в умовах воєнного конфлікту: практичний посібник. Київ: Видавництво «Академія».
7. Гуменюк, С.В. (2022). Психологічна підтримка в умовах воєнного стану: практичні поради. Київ: Видавництво «К.І.С.».
8. Кравченко, О.Б. (2022). Психологічна допомога постраждалим від війни: практичний посібник. Київ: Видавництво «Академія».

NEUROTIC DISORDERS IN TIME OF WAR AND WAYS TO OVERCOME THEM

Roksolana Karpinska

*Lviv Danylo Halytsky National Medical University,
69, Pekarska str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: k_roksa@ukr.net*

Valentyn Belyak

*Lviv Danylo Halytsky National Medical University,
69, Pekarska str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: vbelyak@gmail.com*

All of us, regardless of age and social status, are faced with the fact that war is a factor that cannot be predicted or noted in advance. The outbreak of war always divides our lives into "before" and "after", giving the events a special meaning. Reacting to what is happening around us is a difficult task both for those who find themselves in the conflict zone and for residents of cities far from the front. The impression of war becomes part of our perception of the world, reminding us of the unpredictability and vulnerability of life.

Due to the growing number of global conflicts and military events, the issue of mental health in the context of military operations is becoming increasingly relevant. This research is aimed at studying neurotic disorders that arise in people as a result of extreme situations of war.

The paper analyzes the impact of military events on the mental health of the population, in particular on the development of neurotic disorders such as post-traumatic stress disorder (PTSD), depression, and others. Much attention will be paid to the factors that cause these disorders, such as stressful situations, loss, instability, and isolation.

In the second part of the study, we will look at ways to overcome neurotic disorders in the context of military conflicts. Studying and analyzing existing programs of psychological assistance, rehabilitation and social support for veterans and the population affected by military events will help identify effective methods and strategies. This work aims to expand the understanding of the impact of war on mental health and to contribute to the development of implemented programs and approaches to support and treatment of people suffering from neurotic disorders in wartime. A survey was conducted among students about their mental health, whether they experienced neurological disorders during the war, and the main problems of neurological disorders in wartime were analyzed.

Key words: stressful situations, loss, instability, isolation, anxiety, response, conflict, perception of the world, vulnerability, mental health, neurotic disorder, post-traumatic stress disorder, depression, rehabilitation, implemented programs.